

L'ESCUPTOR ALS SEUS JARDINS

Eduard i la Santa Helena que corona el cimbori de la catedral de Barcelona
Fotografia: Arxiu Barberí.

HOMENATGE A EDUARD BATISTE ALENTORN, DE FALSET A BARCELONA

PER ANA GONZÁLEZ BATISTE-ALENTORN
BARCELONA, FESTES DE LA MERCÈ-2012

**"No tiene el mejor artista ningún concepto
que un mármol solo en sí no circunscriba"**
Michelangelo Buonarroti; *Rimas*

"Un artista nunca es pobre"
Isak Dinesen; *Babette's Feast*

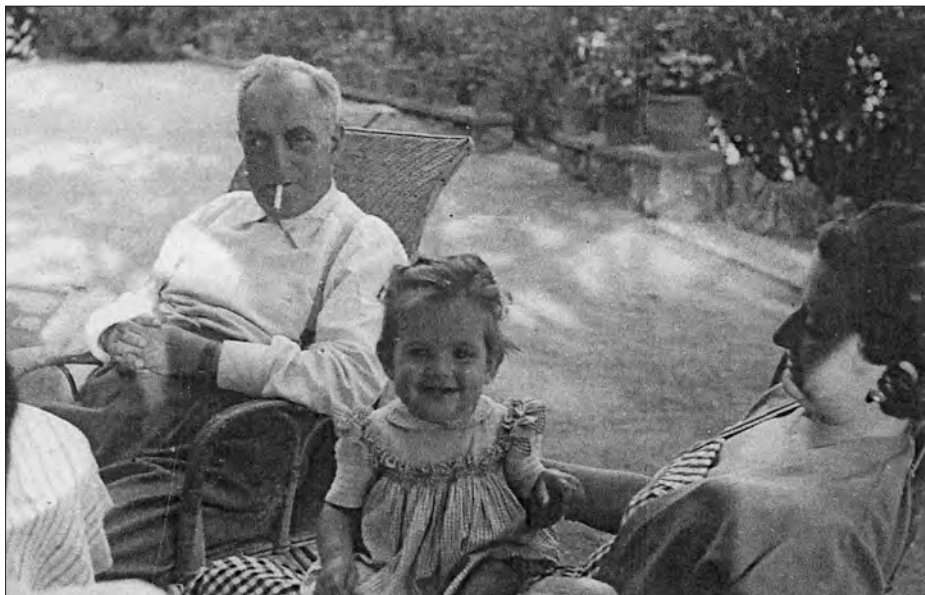
[TEXT] Ana González Batiste-Alentorn

[FOTOGRAFIES] Arxiu d'Ana González Batiste-Alentorn, Arxiu Municipal de Castelldefels, Arxiu Diocesà de Barcelona i Arxiu Barberí

El passat 30 de maig, l'Alcalde de Barcelona, Sr. Xavier Trias, va signar el decret d'aprovació definitiva a la denominació *Jardins d'Eduard Batiste Alentorn* a una zona ajardinada de la ciutat (6.000 m² al districte d'Horta-Guinardó), com a homenatge a l'escultor (Falset 1855 - Manresa 1920). Acabava així, feliçment, un llarg procés de negociacions amb la Ponència del Nomenclàtor dels Carrers de l'Ajuntament de Barcelona, iniciat el 22 de juliol de 2003 quan, atònita per l'absència del nom de l'escultor en el nomenclàtor dels carrers de Barcelona, vaig decidir presentar una sol·licitud oficial en aquest sentit i intentar arrenjar aquesta gran injustícia. L'arqueòleg, professor i acadèmic Ricard Batista i Noguera (nét de l'escultor) va donar suport a la meua sol·licitud, també l'Ajuntament de Falset i el Consell Comarcal del Priorat (gràcies a la iniciativa de l'historiador Miquel M^o Ferrè i Martí, natural de Falset). Falset ja té des del 2005 un carrer amb el nom d'*Eduard Batiste Alentorn* i conserva una interessant obra seva: l'altar de la capella del Santíssim a l'església parroquial de Santa Maria.

El meu primer record personal de l'obra del meu besavi data de la meua infantesa: el meu avi Eduard (fill gran de l'escultor) em portava passejar fins el monument a Colón, el Parc de la Ciutadella, la Diagonal, Plaça de Letamendi, etc. i m'ensenyava molt orgullós les obres del seu pare. Des de la meua escassa altura, jo aixecava la mirada i les admirava atentament, sorpresa, admirada i molt orgullosa... orgull que recupero ara després de contribuir a aconseguir que Barcelona li reti, per fi, l'homenatge que se mereix... després d'un llarg i molt injust oblit (resulta paradoxal que el nostre patrimoni escultòric, essent present als nostres carrers més centrals, no hagi estat suficientment posat en valor).

Aquesta crònica del segle XIX al

El fill gran de l'escultor, l'industrial barceloní Eduard Batiste-Alentorn Massagué, amb la seva filla Carmen i la seva néta Ana González Batiste-Alentorn tot posant feliç a la seva finca La Pauma a Tossa de Mar. Fotografia: arxiu d'Ana González Batiste-Alentorn.

segle XXI, de jardí a jardí, va començar al Parc de La Ciutadella (inaugurat l'any 1877, de 280.000 m²) a la dècada del 1880: el romàntic jardí urbà (el primer i, durant dècades, l'únic parc de Barcelona) dissenyat per Josep Fontserè i Mestre, fruit de la desafecció de la fortalesa militar de La Ciutadella (construïda per Verboom, enginyer de Felip V, arrasant gran part de l'antic barri de La Ribera). Segons l'exquisit text de Santiago Rusiñol: "[...]La Ciutadella, l'havien tirada a terra, i havien fet bé de tirar-li. Primer van caure les muralles, després van anar aplanant els glacis [...] i per fi van plantar flors [...] les flors, després de tant temps de glacis, es badaven en un sol de jorn, i una flaire de vida eixia [...] lo que eran muralles, catifes d'herba, lo que eran baluards, parterres; i lo que era torre malaïde que havia sentit tantes agonies, un pla clapejat de sol i d'infants jugant-hi amb la sorra" (1). Aquest jardí fou la seu de l'Exposició Universal inaugurada el 20 de maig de 1888 i, a tal efecte, redissenyat i enriquit amb nombroses estàtues i monuments, destacant, entre ells, diferents talles en marbre blanc d'Eduard Batiste Alentorn: estàtues sedents de dos científics, el cartògraf i naturista *Félix de Azara* i el botànic

Jaime Salvador, a la façana del Museu Martorell (primer museu públic de la ciutat, edifici neoclàssic de l'arquitecte Antoni Rivas i Trias inaugurat per l'alcalde Francesc Rius i Taulet (2) l'any 1882, essent un llegat del científic Francisco Martorell i Peña), *La Font de la cigonya i la guineu* (de 1884, fent al·lusió a la coneguda fable de Jean de La Fontaine) i *L'Astròleg* (3) instal·lada el 1888... i misteriosament desapareguda durant la dècada de 1930. També ha desaparegut el bust del pintor Salvador Mayol, originalment ubicat a la façana del Museu d'Art Modern (actual seu del Parlament de Catalunya).

Eduard (4) va rebre la medalla de bronze de l'Exposició Universal de 1888, exposició que va donar a conèixer mundialment a l'apartada i recol·lecta Barcelona del s. XIX, inicià la seva incorporació a la modernitat, al progrés econòmic i al floreament de les arts (irrompent a la vida quotidiana de la ciutat: nombroses escultures embelliren els carrers) i la renovació urbanística. Eduard Batiste Alentorn (com a escultor municipal) fou un dels personatges que contribuï a configurar la nova Barcelona durant el pas del s. XIX al s. XX, època de gran creativitat, que significaria un punt d'inflexió a la història de la ciutat (i, per

Personatge

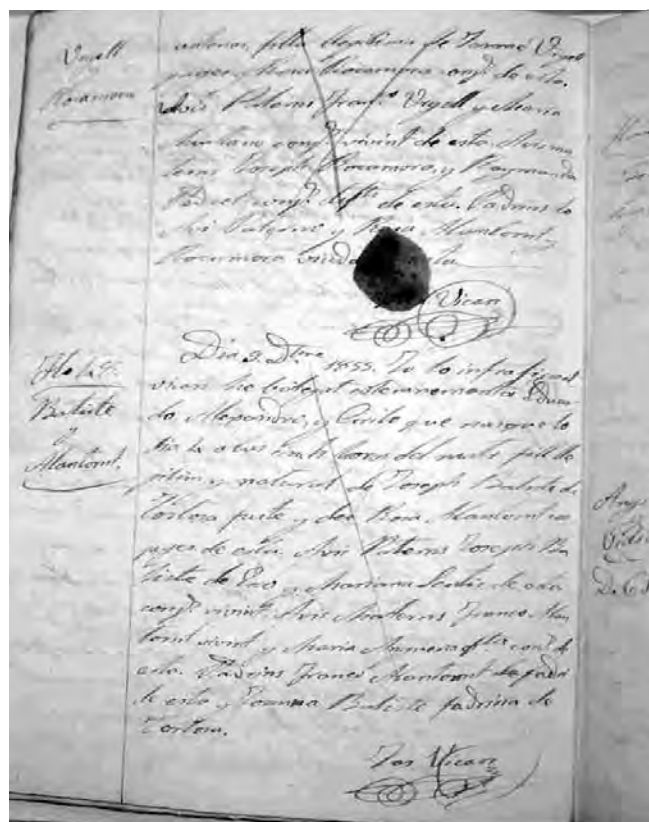
extensió, de Catalunya) cap al cosmopolitisme, la civilització industrial i la seva consolidació com a capital europea: la nova Barcelona, sorgida de l'esperit de 1888 com a oportunitat excepcional. L'exemple barceloní (la conquesta de l'espai vital per a la ciutat, després l'enderroc definitiu de les muralles en 1854), segons el disseny d'Ildefons Cerdà, va seguir creixent i adornant-se amb profusió monuments i fonts ornamentals: per exemple les encantadores i elegants fonts públiques obra d'Eduard B. Alentorn: *La Font del negrito* (Diagonal/Bruc, 1915; em pregunto si el susdit "negrito" estaria relacionat d'alguna manera amb l'estada a Cuba de Joseph Batiste, pare de l'escultor), *la Font de la tortuga* (Plaça de Goya, 1915), *Font de la pagesa* (Plaça Dr. Letamendi, 1912).

Tinc el privilegi de publicar, per primera vegada, una de les dues fotografies (de les ja citades talles de marbre del Museu Martorell) dedicades per Eduard a Manuel Girona, Comissari Regi de la Comissaria de l'Exposició Universal: l'industrial, banquer, alcalde, senador i president de la Càmera de Comerç Manuel Girona i Agrafel, Baró d'Eramprunyà (1818-1905) va agafar la iniciativa per tal de realitzar i finançar una nova façana principal de la catedral de Barcelona, continuant els seus fills el projecte després de la seva defunció. Potser una de les obres més emblemàtiques -i, indubtablement, una de les més belles- de Batiste

La mateixa Santa Helena restaurada un segle després (detall).
Fotografia: cortesia de l'Arxiu Diocesà de Barcelona-2011.

Alentorn sigui la grandiosa estàtua en bronze ⁽⁵⁾ de Santa Helena de la Creu (4,5 metres d'altura i quasi cinc tones), que corona i ennobleix el cimbori de la catedral de Barcelona. Signada i datada en la peanya ("Alentorn.1910"), es va instal·lar l'any 1913 culminant les obres de la nova façana; representa a Santa Helena d'Alexandria (segle III, mare de l'emperador Constantí el Gran), que simbolitza l'advocació de la Santa Creu. La model per al rostre de l'estàtua fou la dona de Girona (la pubilla de la família Quales). Antoni Gaudí va destacar la bellesa i perfecció de l'estàtua. Ha estat exitosament restaurada i vàrem poder contemplar-la de prop al claustre de la catedral, on fou depositada provisionalment el juny

Partida de baptisme del dia 9 de desembre d'Eduard Batiste Alentorn nat a Falset el dia 4 de desembre de 1855. Fotografia: Arxiu Diocesà, cortesia del Sr. Miquel M. Ferré Martí.

"Home 48. Batiste y Alantorn"

Dia 9 de desembre 1855. Jo lo infrafirmat vicari he batejat solemnement a Eduardo, Alexandro y Cirilo que nasqué lo dia 4 a las cinch horas del matí, fill illegítim y natural de Joseph Batiste de Tortosa, fusté, y de Rosa Alantorn, cònjuges de esta. Avis paterns Joseph Batiste de Ascó y Mariana Sentís de esta, cònjuges, vivint. Avis materns Francisco Alantorn, vivint, y Maria Anguera, difunta, cònjuges de esta. Padrins Francisco Alantorn, fadrí, de esta y Tomasa Batiste, fadrina de Tortosa.

Sas, Vicari".

Personatge

del 2009 i restituïda a la seva ubicació habitual (a 84,5 m d'altura) el 23 de setembre de 2011. Sincerament, imposa contemplada des d'a prop, amb el seu bellíssim rostre enmarcat per trenes, la seva mirada franca, amb el cabell recollit en unes rets, la corona imperial i la creu sostinguda a la seva mà: transmet una elegància i una força poètica difícil d'oblidar. Durant el procés de restauració es van descobrir alguns forats causats per trets realitzats durant la nostra lamentable guerra incivil. També s'han restaurat els vuit àngels de pedra que l'acompanyaven al cimbori. Actualment, ja reinstal·lada, és un goig contemplar a la nostra *Santa Helena* brillant al sol. La *Santa Helena* es va restaurar per primera vegada l'any 1979, culminant les obres de neteja de la catedral (la seva preciosa pedra sorrenca de la pedrera de Montjuïc de color gris daurat estava greument feta malbé per la combustió de ceres, ennegrida pel fum de les espelmes) fins al cimbori i instal·lant un parallamps que protegeix tot l'entorn. Contrastant amb tanta majestuositat, però entranyable en el seu petit tamany, la *Santa Eulalia* del Pla de la Boqueria, en l'edifici del famós comerç.

Eduard va morir a Manresa l'any 1920, deixant enrere una obra destacada i una nombrosa família; mor que va tenir un ampli ressò a la premsa de l'època. Afortunadament, va rebre nombroses condecoracions, diplomes i premis com a reconeixement oficial a la seva tasca (malgrat això, va patir grans penalitats econòmiques al llarg de la seva profusa trajectòria professional)... reconeixement que, poc després de la seva mort, va donar pas a un molt injust oblit.

Aquest treball pretèn col·laborar a la recuperació de la memòria d'un artista tan notable, un dels personatges característics de la puxant Barcelona de la seva època i que va contribuir a fer possible la ciutat i el país que ara gaudim.

© Ana González Batiste-Alentorn, Barcelona-2012.

El senyor Jaume Ciurana, tinent d'alcalde de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, saluda l'alcalde de Falset i el president del Consell Comarcal del Priorat després de la inauguració dels Jardins d'Eduard B. Alentorn (30 de novembre de 2012).

*Al Excmo. Sr. D. Manuel Girona
su admirador
Eduard B. Alentorn*

Eduard Batiste Alentorn: fotografia (del Museu Martorell a La Ciutadella) dedicada a Manuel Girona. Fotografia inèdita, cortesia de l'Arxiu Municipal de Castelldefels.

Personatge

NOTES

- ¹ *L'auca del senyor Esteve*: irònic i "amable" retrat de la Barcelona del XIX. Citat per Jordi Peñarroja (ob.cit.).
- ² Entusiasta promotor i President del Comitè Executiu de l'Exposició Universal de Barcelona (la primera celebrada a l'àrea mediterrània) i del desenvolupament de l'Eixample barceloní. Va inaugurar el nou enllumenat elèctric del carrer Marqués de l'Argentera (1882, primer a Barcelona) i de La Rambla (1888). Encara que va ser molt criticat i caricaturitzat (per exemple, per la popular revista satírica *l'Esquella de la Torratxa*), els seus projectes van acabar amb èxit i morí en una gran penúria econòmica (l'Ajuntament va haver d'atendre la supervivència de la seva vídua). El Museu de Terrassa conserva un bust de Rius i Taulet (reg: 1.366) amb data de 1883 i atribuït a Eduard Batiste Alentorn. Fou donat per la vídua de l'escultor Cèsar Cabanes Badosa (condeixeble i amic d'Eduard).
- ³ Sic: Huertas i altres autors (op. cit.), encara que sospito que el seu veritable títol hagués pogut ser *L'Astrònom* i hagués estat situada a la glorieta (en el centre de la qual es troba la *Font de la cigonya i la guineu*) junt al "Hygròmetre Saussure" (sic) (instrument per a mesurar la humitat relativa de l'aire, patentat el 1783 per Horace Benedict de Saussure) i un gràfic de "Las direcciones y distancias kilométricas desde Barcelona", entre el pavelló de Belles Arts i el Museu Martorell, a la mateixa zona dels Museus de Botànica i de Zoologia (segons croquis general de l'Exposició de l'Ajuntament de Barcelona 1885), a la línia dels ideals científicistes i de progrés característics de l'època proclamats a les Exposicions Universals: l'any 1875 es va signar a París la Convenció del Metre i es creà l'Oficina Internacional de Pesos i Mesures: la crida a favor dels patrons mètrics internacionals li donaren suport els il·lustrats i pels beneficis per a les exportacions comercials. És lamentable que tots aquests interessants elements es trobin en molt mal estat de conservació.
- ⁴ Nascut a Falset l'any 1855, realitzà la seva preparació com artista a Barcelona (Escola de Llotja) i a Roma (gràcies a una beca donada l'any 1879). El seu fill gran, el meu avi matern, l'industrial Eduard Batiste-Alentorn Massagué (Barcelona 1883-Tossa de Mar 1969), va participar a l'Exposició Universal de 1929 (col·laborant en la instal·lació elèctrica de les fonts lluminoses de Montjuïc de Carles Buigas -el seu pare Gaietà Buigas va dissenyar el monument a Colón en el qual col·laborà Eduard B. Alentorn- en un stand). L'escultor va tenir tres fills més. Fruit de dos matrimonis: Angelina (casada amb José Rocamora i Mateu), Ricard i Alfredo. Degut a la tempestuosa relació de l'escultor amb el seu pare (Joseph Batiste, emigrat a Cuba: l'arribada de la filoxera que arrasà les seves riques vinyes al segle XIX, provocant una destacada reducció de la població de Falset), Eduard solia ometre el seu primer cognom a la firma de les seves obres: aquestes estan signades com a "EDUARD B.ALENTORN".
- ⁵ La fundició fou realitzada per la històrica empresa Barberí d'Olot (fundició artística fundada el 1.565, referència dels artistes més prestigiosos del nostre país); amb stand propi i medalla d'or a l'Exposició Universal de Barcelona del 1888 (*Expansión*, 26.3.2011; cortesia de la Fundació Barberí)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I HEMEROGRÀFIQUES:

- Artís i Tomás, Andreu Avel·lí ("Sempronio"); *100 fuentes de Barcelona*; Barcelona, Sociedad General de Aguas, 1972.
- Baladia de Ferrater, Javier; *Antes de que el tiempo lo borre (recuerdos de los años de esplendor y bohemia de la burguesía catalana)*; Barcelona, ed. Juventud, 2004.
- Bassegoda, Buenaventura; *Las estatuas de Barcelona*; Barcelona, ed. J. Thomas, 1903.
- Bassegoda i Nonell, Joan; *La catedral de Barcelona: su restauración (1968-1973)*; Barcelona, Editores Técnicos Asociados S.A.; 1973.
- Bassegoda i Nonell, Joan; *A noventa metros sobre la plaza de la catedral*; Barcelona, *La Vanguardia*, 1.7. 1979.
- Bassegoda i Nonell, Joan y otros autores; *Modernismo en Cataluña*; Barcelona, Nou Art Thor, 1981.
- Bohigas, Oriol; *Combat d'incerteses: Dietari de records*; Barcelona, eds.62, 1989.
- Fontbona de Vallescar, Francesc; "Del Neoclassicisme a la Restauració, 1808-1888"; *Història de l'Art Català (vol. VI)*; Barcelona, eds. 62, 1983.
- Galison, Peter; *Relojes de Einstein, mapas de Poincaré*; Barcelona, eds. Crítica, 2005.
- García-Martín, Manuel; *La estatua pública de Barcelona*; Barcelona, ed. Catalana de Gas y Electricidad, 1984-1986.
- Gibbon, Edward; *Decadencia y caída del imperio romano*; Vilaür, eds. Atalanta, 2012.
- González Batiste-Alentorn, Ana; *Juan Gris y Tossa de Mar: crónica de un viaje imposible*; *Turissa, revista d'informació cultural de Tossa* n° 4, octubre -2005.
- González Batiste-Alentorn, Ana; *La Pauma(1920-2008): testimoni dels anys daurats de Tossa de Mar*, *Quaderns de la Selva* n° 21, Santa Coloma de Farners, 2009.
- Huertas y otros autores; *Monuments de Barcelona*; Ajuntament de Barcelona, 2000.
- Hughes, Robert; *Barcelona*; Barcelona, Editorial Anagrama, 1992.
- Martí i Bonet, J.M.; *Els béns cultural de l'Església*; Museu Diocesà de Bcn, 2010.
- Mendoza, Cristina y Eduardo; *Barcelona modernista*; Barcelona, ed. Seix Barral, 2003.
- Peñarroja, Jordi; *Edificis viatgers de Barcelona*; Barcelona, eds. La Tempestad, 2007.
- Pla, Josep; *Un señor de Barcelona*; Barcelona, Edicions Destino, 1951.
- Permanyer, Lluís; *¿Quiénes guardan la entrada al Museo Martorell?*; Barcelona, *La Vanguardia Magazine*, 17.7.1994.
- Ráfols, JF; *Diccionario biográfico de artistas de Catalunya*; Barcelona, ed Milà, 1951.
- Rusiñol, Santiago; *L'auca del senyor Esteve*; Barcelona, ed. Antonio López, 1907.
- Rusiñol, María; *Santiago Rusiñol vist per la seva filla*; Barcelona, Ed. Aedos, 1950.
- Subirachs i Burgaya, Judit; *L'escultura del segle XIX a Catalunya*; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- Tintó Sala, Margarita; *Notas para un catálogo de los monumentos conmemorativos, fuentes histórico-artísticas, esculturas decorativas de la ciudad de Barcelona*; Ayuntamiento de Barcelona, 1980.
- Urbano Lorente, Judith; *La façana de la Catedral de Barcelona*; conferència pronunciada en el Museu Diocesà de Barcelona el 2 de febrero del 2012.
- Vallés, Edmond; *La cultura contemporánea en Catalunya*; Barcelona, eds. La Caixa, 1977.
- Waugh, Evelyn; *Helena*; London, Chapman & Hall, 1960.
- VVAA; *Exposición Universal de Barcelona: libro del centenario (1888-1988)*; Barcelona, eds. L'Avenc, 1988.
- VVAA; *La Exposición* (periódico oficial de la Exposición) n° 56; Barcelona, 1888.
- VVAA; *L'Exposició de 1888 i la Barcelona de fi de segle*; *Barcelona, Metròpolis Mediterrànea* n° 10; Ajuntament de Barcelona, hivern 1988-1989.
- VVAA; *Art Jove n° 12*; Barcelona, Ateneu obrer del districte segon, 31.3.1906.
- VVAA; *Abajo las murallas!* (exposición), Ajuntament de Barcelona, 2004.

ARXIU, BIBLIOTEQUES I CENTRES DE DOCUMENTACIÓ (ENTITATS PÚBLIQUES I PRIVADES):

- Arxiu Barberí (Riudellots de La Selva).
- Arxiu de la Ciutat (Barcelona).
- Arxiu Municipal Administratiu (Barcelona).
- Arxiu Municipal de Castelldefels.
- Biblioteca Clarà (Barcelona).
- Biblioteca de Catalunya (Barcelona).
- La Vanguardia* (departamento de documentació).
- MNAC (Barcelona).
- Museu Diocesà de Barcelona.
- Museu Marès (Barcelona).
- Museu Martorell (Museu de Ciències Naturals de Barcelona).
- Museu de Terrassa.
- Parcs i Jardins (Ajuntament de Barcelona).
- Patrimoni, Museus i Arxius (Institut de Cultura de Barcelona).
- Archivo de Ricard Batista i Noguera (Barcelona).
- Archivo de Miquel M. Ferrè (Falset).
- Archivo de Ana González Batiste-Alentorn (Barcelona).